

Da talefilmen »Eskimo« blev optaget i Grønland for 50 år siden

Af Inge Kleivan

Billeder og billedtekster fra Helge Bangsteds bog »Eskimo«, Schultz Forlag, 1930

Fjernsynet bragte i foråret 1980 en mindeudsendelse om den tyskfødte danske filminstruktør George Schneevoigt, som bl.a. er kendt for sin indsats i forbindelse med indførelsen af talefilmen i Danmark. I forbifarten blev det nævnt, at han også havde optaget filmen »Eskimo« i Grønland, men der blev ikke i udsendelsen vist klip fra denne film.* Derimod så man nogle meget smukke optagelser fra Schneevoigts film fra samerne, »Lajla«, som han først optog som stumfilm og senere også som talefilm.

Filmen »Eskimo« er næsten gået helt i glemmebogen, og dog var det på flere måder en bemærkelsesværdig film, som der er grund til at mindes nu 50 år efter dens premiere, den 9. oktober 1930.

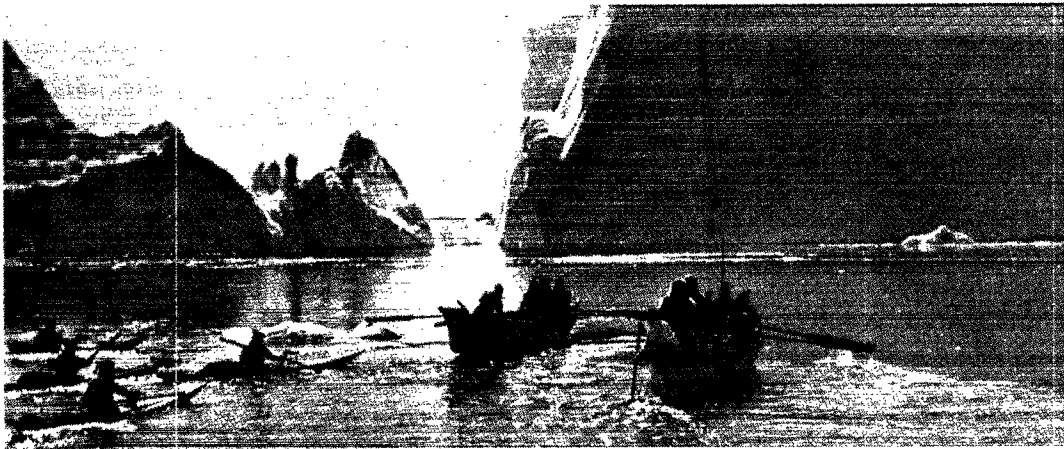
Talefilmen var dengang lige kommet frem, men de første talefilm, der blev indspillet i Danmark i 1928-29, var kun korte film. Den første helaftensfilm, der blev optaget af danske teknikere og med dansk instruktør, var »Eskimo«. Når den alligevel ikke regnes for den første lange danske talefilm, hænger det sammen med, at der ikke var danske skuespillere

med, og at der ikke blev talt dansk i filmen. »Præsten i Vejlbj«, som havde premiere syv måneder senere, og som George Schneevoigt også havde instrueret, regnes derfor for den første rigtige danske talefilm.

Optagelsen af »Eskimo« foregik delvis på, hvad man har kaldt, »den første tonefilmsekspedition«, for under optagelserne i Grønland blev alle lyde optaget samtidig med billederne, og det var første gang, der blev indspillet tonefilm i Grønland. Resten af filmen blev optaget i Valby.

Efter at Schneevoigt havde haft så stor succes med »Lajla«, ville han lave endnu en film, hvor handlingen udspillede sig i et særpræget arktisk miljø. Han henvendte sig derfor i januar 1930 til forfatteren Helge Bangsted og bad ham om at være med til at lave et manuskript til en kærlighedshistorie, der foregik i Grønland. Helge Bangsted havde været med til at lave filmoptagelser i Grønland i 1921, og han havde også skrevet flere bøger på grundlag af sine rejser i Grønland og det arktiske Amerika.

Schneevoigt fortalte selv i detaljer,



Saa stod de glade Konebaade og Kajakker ud paa Hvalfangst.

hvordan han havde tænkt sig det hele, og i samarbejde med forfatteren Laurids Skands, der var en erfaren filmand, blev der i løbet af kort tid udarbejdet et manuskript. Helge Bangsted fortæller i sin bog »Vi filmer blandt Eskimoerne« om, hvordan de arbejdede næsten dag og nat, og hvordan de lavede om og om på de forskellige scener, indtil de var helt, som Schneevoigt ville have dem. De måtte have fart på, for det var meningen at optage filmen samme sommer.

Ideen til historien var hentet fra Ejnar Mikkelsens bog »John Dale« fra 1921, men i filmen fik hovedpersonen navneforandring til »Jack Norton«.

I det program, der blev fremstillet i forbindelse med filmens premiere, er der trykt et fyldigt sammendrag af handlingen i filmen. Det følgende er et referat af dette referat:

Jack Norton er en ung mand med en rig far. Han lever et ubekymret liv, kun optaget af »Spillesalenes grønne, forførende Borde og Danseklubbernes blanke

Parketgulve«, men en dag nægter hans far at betale hans spillegæld. Jack overvejer at drukne sig, men »Havnens skønne Annie« inviterer ham hjem. Efter at have drukket tæt hos hende løber han ned til havnen, hvor han går ombord i en motorbåd og sejler ud i natten. Han falder overbord, men bliver reddet af et fangstskib, som er på vej nordpå.

»Det er haarde Mænd, disse Søfolk, Mænd, der forlængst har gjort op med livet«. Jack finder dog en ven i skibsdrengen Jimmy, men under en revolverkamp kommer Jack til at skyde ham. Efter Jimmys død kan Jack ikke holde ud at være ombord, og en nat hopper han ned på en isflage, som skibet netop passerer. Han driver om på havet i nogle dage plaget af sult og kulde, men isflagen driver mod land, og her finder eskimopigen Ekaluk ham. Sammen med den unge fanger Majark bærer hun ham op til sin fars, Suluraks, hus.

Jack genvinder hurtigt sine kræfter.

Alle er meget venlige og hjælpsomme mod ham, og de hjælper ham med at bygge et hus, hvor han kan bo alene.

Ekaluk er blevet forelsket i Jack, men Majark »er dog Mand nok til ikke at lade sig mærke med, at han er jaloux. Men Jack kan paa den anden Side heller ikke rigtig bestemme sig til at indlade sig med Ekaluk. Han er hvid Mand og hun kun en lille Eskimopige«. Sualuk forsøger at få Ekaluk til at gå til Majark, men under den store lampeslukningsfest vrager hun ham, så han bliver til latter.

Så kommer vinteren. Alle lider sult og nød, og Jack bliver angrebet af skørbug. Akaluk opsøger Jack og finder ham meget syg. Hun får Majark, som er den sidste, der har frisk kød tilbage, til at give det til Jack, og det redder hans liv.

Sulurak holder åndemaning og får at vide af sine ånder, at bopladsen er plaget af sult som straf, fordi folk ikke længere lever efter de gamle forskrifter. For at formilde ånderne tilbyder en gammel kone at lade sig levende begrave i sneen. Da Majark er ved at kaste sne over hende, kommer Jack til. Han har fået øje på en hval, og mens Sulurak graver den gamle kone fri, tager ungdommen på hvalfangst. Bopladsen er reddet fra sultedøden.

Men Jack længes kun efter at komme tilbage til sit eget land, og da Majark fortæller ham, at der findes guld ved en bestemt elv, drager Jack derhen og bringer en forsyning guld hjem til sit hus.

En skønne dag ankommer der et skib, og skipperen giver Jack lov til at rejse med tilbage, men lige da han skal afsted, får han at vide, at Ekaluk er druknet. Da forstår han, at han elsker hende. Nu

viser det sig, at Majark har reddet Ekaluk i sidste øjeblik, og Jack bliver så lykkelig over, at hun lever, at han kaster alt sit guld i havet.

Filmens sidste replik lyder:

»Jeg elsker Dig« siger han stille og bevæget, »dit Land skal ogsaa være mit Land, hvor Du er, vil jeg ogsaa være!«

Helge Bangsted udgav senere samme år (1930) en roman på 147 sider med titlen »Eskimo. En kærlighedshistorie fra Grønlands Ismarker«, som er illustreret med fotografier fra filmen. Handlingen i bogen følger stort set handlingen i filmen, dog er guldfundet udeladt, og dermed også heltens symbolske optræden til sidst, hvor han kaster guldet bort. Bangsted har måske villet undgå kritik af, at det var et nummer for urealistisk at tale om guldfund i Grønland, eller måske har han været bange for, at man skulle synes, at han plagierede Ejnar Mikkelsen for meget.

I Ejnar Mikkelsens roman er »John Dale« en forkælet ung amerikaner, som i San Francisco bliver shanghajeret til et fangstskib. Da skibet er kommet nordpå, flygter han fra de barske forhold ombord og bliver reddet af nogle eskimoer. Han bliver gift med den skønne Eka-juak, som imidlertid drukner efter nogle års forløb. John Dale finder guld og drager sydpå til storbyen med sine sønner, men han erkender, at det ikke er lykken at leve der, og de vender tilbage til eskimoerne.

Ejnar Mikkelsens bog, som er på 242 sider, er betydeligt mere velskrevet og

nuanceret, både hvad handling og persontegning angår, end Helge Bangsteds filmroman. Det har været tanken at lave en handlingsmættet udviklingsroman, hvor den forkælede døgenigt fra storbyen bliver en voksen mand og møder den sande kærlighed hos et folk, der lever i pagt med naturen, men hverken hovedpersonen eller de øvrige personer i Helge Bangsteds roman er skildret sådan, at man bliver særlig grebet af deres skæbne. Kontakten mellem repræsentanterne for de to folk og de to kulturer er fremstillet helt overfladisk.

Det fremgår hverken af filmen eller af bogen, hvilken nationalitet Jack Norton har, men navnet kunne jo tyde på, at der ikke er tænkt på en skandinav. Både i programmet og i bogen står der, at handlingen udspilles på »Grønlands Ismarker«, men det miljø, der fremstilles i filmen, havde ikke meget med Grønland 1930 at gøre. Hvalfangst fra konebåde, åndemaning og store fester med trommedans og lampeslukningsleg hører en svunden tid til, og guldfund ved en elv er som sagt heller ikke noget, man kan støde på i Grønland. Handlingen i Ejnar Mikkelsens roman, som ideen til filmen oprindeligt er hentet fra, er da heller ikke henlagt til Grønland, men til Alaska.

Men tilbage til filmen »Eskimok«. Da Schneevoigt gik i gang, havde han kun ført nogle helt foreløbige forhandlinger om produktionen, men han var sikker på, at det nok skulle lykkes at sikre det økonomiske grundlag i det øjeblik, der forelå et godt manuskript. Han regnede med, at indspilningen ville koste 1/2 million kroner, men det var ikke et



Ude paa den drivende Isflage fandt Ekaluk og Majark den hvide Mand.



Annie var den sidste hvide Kvinde, Jack havde været sammen med.



Majark ønskede at faa Ekaluk til Kone.

beløb, der forskrækkede den erfarne filmmand.

Da manuskriptet var færdigt, rejste Schneevoigt til Berlin for at føre forhandlinger med fremtrædende filmfolk der. Et par dage efter telefonerede han til Helge Bangsted, at alt var i orden, og at han straks ville komme til København med filmens produktionschef, som skulle være ansvarlig for den økonomiske side af sagen. Det viste sig at være den norske skuespillerinde Aud Egede-Nissen, som i flere år havde arbejdet inden for tysk film. Det blev med det samme klart, at det umuligt kunne lade sig gøre at lave en dansk talefilm, for omkostningerne ville blive alt for store til, at man kunne vente at få dem dækket på det danske marked. Derfor blev det planlagt, at man skulle lave fire forskellige udgaver af filmen på én gang: en norsksproget, som man regnede med også skulle kunne forstås af danskere og svenskere, en tysk udgave og en fransk udgave. Desuden blev det planlagt at indspille en stumfilm, for der var stadig mange biografer rundt omkring, som ikke havde tonefilmanlæg.

Skandinavisk Talefilm stod som producent, mens Nordisk Tonefilm skulle stille ateliererne i Valby til rådighed til de scener, som ikke skulle optages i Grønland, foruden de nødvendige filmsapparater og det tekniske personale. Manuskriptet blev oversat til de relevante sprog, og der blev engageret skuespillere. Den tyske skuespiller Paul Richter skulle have den mandlige hovedrolle som Jack Norton både i den norske og den tyske udgave foruden i stumfilmen. Han var gift med Aud Egede-

Nissen, og danske anmeldere roste ham, da filmen fik premiere, for at i hvert fald han talte et forståeligt norsk. Aud Egede-Nissen skulle selv være Annie, mens den kvindelige hovedrolle, som eskimopigen Ekaluk, skulle spilles af den svenske skuespillerinde Mona Mårtenssen. Hendes far, Sulurak, skulle spilles af Tryggve Larssen og storfangeren, Majark, af Haakon Hjelde. Rollelisten omfattede endvidere kaptajnen – Knut Langgaard, styrmanden – Finn Bernhoft og skibsdrengen – Henrik Kolstad. Også disse norske skuespillere spillede med i de tre udgaver, mens der næsten kun var franske skuespillere med i den fransk-sprogede udgave.

Den norsksprogede udgave kom til at hedde »Eskimo«, den franske tilsvarende »Esquimau«, mens den tyske udgave fik den melodramatiske titel: »Der weisse Gott«, den hvide gud.

Der blev først indspillet nogle scener, som skulle foregå i Jacks hjem i storbyen. Alle var ivrige efter at få disse optagelser færdige, først og fremmest fordi man var meget interesseret i at høre, hvordan lydkvaliteten var. Det tonesystem, der blev benyttet, var udformet af de danske ingeniører Aksel Petersen og Arnold Poulsen. Da de første hundrede meter var fremkaldt, blev der arrangeret en prøvefremvisning, og i et stort optog af biler ankom filmfolkene til Kinopalæet for at se og høre de første resultater. Det blev hurtigt konstateret, at lyden var meget fin, men at der også var en baggrundslyd. Det viste sig, at lydsystemet var så fintmærkende, at det havde optaget fuglesang, som filmfolkene slet ikke havde lagt mærke til. Man

diskuterede, hvad der kunne gøres. Det ville blive for dyrt at isolere bygningen, men direktør Thrane fra Nordisk Tonefilm garanterede, at han nok skulle sørge for, at man ikke i fremtiden ville få uvedkommende fuglesang på filmstrimlen. Da filmholdet ankom til studierne i Valby den næste dag, var der sat et fugleskræmsel op på taget, men det viste sig hurtigt, at det ikke kunne holde fuglene borte. Der måtte derfor folk ud for at skræmme fuglene væk med skud og råb og fagter, hver gang optagelserne skulle i gang.

Det var nok så nødvendigt, for det var ikke bare de scener, der foregik i storbyen, som blev optaget i Valby, også alle de mange scener, som skulle foregå indendørs i Grønland, blev indspillet her. Man anså det for mest praktisk at indspille dem her, bl.a. fordi der ikke ville være lys nok i Grønland til det, og fordi man så i Grønland kunne koncentrere sig om udendørsscenerne.

Der blev derfor bygget flere grønlandske huse i det store atelier, og grønlændere, som opholdt sig i Danmark, blev engageret som statistere. Desuden lånte og købte man, hvad der var brug for af grønlandske dragter, fangstredskaber o.s.v.

Det var oprindeligt meningen, at filmekspeditionen skulle være sejlet til Grønland med eget skib, men det ville blive alt for dyrt. Derfor måtte de 14 personer, skuespillere og teknikere, som skulle med på turen, rejse med Den kongelige grønlandske Handels skib, »Hans Egede«. Instruktøren Schneevoigt var ikke begejstret for denne løsning, fordi det ville reducere hans muligheder for at

finde frem til de steder, hvor han kunne optage de bedste billeder.

Der var mødt mange mennesker op for at vinke farvel, da »Hans Egede« lagde fra kaj den 3. juni 1930, »og«, som der stod i Berlingske Tidendes reportage, »ude fra skibet vinkedes der tilbage af den skønne Mona Mårtensen og den blonde Dejlighed Aud Nissen, som begge stod ved Rælingen med Favnen fuld af Roser og Syrener — —«.

Da ekspeditionen var vel hjemme igen, kunne »Vore Damer« berette, at det havde været en meget hård oprejse, og at damerne havde været meget medtagne af det hårde vejr. Det var dog lykkedes Mona Mårtensen at komme på benene hver dag, mens Aud Egede-Nissen havde været nødt til at holde køjen.

Ekspeditionen havde et meget stort udstyr med ombord. Der var både tonefilmsapparater og dobbelt forsyning af film, en strimmel til billederne og en strimmel til lyden, foruden store mængder klæder og proviant, for man regnede ikke med at kunne købe noget af det, man kunne få brug for, i Grønland.

Ekspeditionen blev sat i land i Qeqertarsuaq/Godhavn. Mændene blev indkvarteret i en barak, mens kvinderne blev indlogeret privat. Det gjaldt nu om at blive færdige med optagelserne, inden »Hans Egede« efter en tur nordpå skulle samle ekspeditionsdeltagerne op på hjemvejen.

Med Qeqertarsuaq/Godhavn som udgangspunkt, foretog man forskellige rejser for at finde de rette omgivelser for handlingen og den smukkeste og mest

storslåede natur. Der blev bl.a. også filmet ved det store fuglefjeld lidt nord for Appat/Ritenbenk. Efter at de utallige fugle havde lettet og efterladt deres visitkort, var filmholdets tøj og apparaterne helt indsmurte i hvide klatter, men der kom nogle vellykkede billeder ud af det.

Der opstod ikke større tekniske vanskeligheder, og det var nok så imponerende, når man tager i betragtning, at det var første gang, man brugte den slags apparater i Grønland. I en artikel om »Erindringer fra tonefilmens første dage« skriver Axel Petersen, at udstyret »kun« vejede 900 kg, og at man engagerede 10 grønlandere til at bære det.

Billedkameraet havde en særlig motor, der ved fuld hastighed blev sat synkront til motoren på lydkameraet. Lyd- og billedfilmen blev så elektrisk forsynet med synkroniseringsmærker ved hjælp af lyssignaler. Det var derfor også nødvendigt at medbringe akkumulatorer og benzinmotorgenerator for at oplade disse. Der var iøvrigt en grønlandsk hund, som åd asbestfuturalet til syremåleren. Det var ikke hensigten at efter-synkronisere noget i Danmark, så lyde og billeder blev optaget samtidig; til og med lyden af bølgerne, der rullede mod land, blev optaget samtidig med skuespillernes replikker.

Der blev engageret grønlandere, der skulle spille med i filmen som statister. Bl.a. havde man brug for deres ekspertise som kajakroere. Der forekommer nogle dramatiske scener i filmen, hvor man ser et par kajakker ude på det oprørte hav og senere inde ved land. Det blev klaret på den måde, at det var

skuespillerne, der optrådte siddende i kajakkerne, når disse var tæt ved land, mens der blev ansat et par unge grønlandere til de krævende scener ude på havet. De blev sminket på samme måde som skuespillerne og fik også samme slags tøj på, for at publikum ikke skulle opdage noget.

Men nogle af deltagerne i filmekspeditionen kom også selv ud for dramatiske situationer. Man var taget til den store Isfjord ved Ilulissat/Jakobshavn for at fotografere isfjelde, og Schneevogt og fotografen Valdemar Christensen roede temmelig dumdristigt alene i en lille båd ind imellem de store isfjelde. Pludselig var der et isfjeld, der kæntrede, og havet kom i voldsom bevægelse. Inde fra land kunne man først ikke se noget til båden, men lidt efter kom de to roende, så hurtigt de kunne. Båden havde været lige ved at kændtre, og der var kommet en del vand i den, så filmsapparatet var blevet vådt, men der var dog ikke sket større skade, og det var lykkedes dem at sikre sig nogle enestående optagelser.

Også skuespilleren Poul Richter kom ud for et uheld i den scene, hvor han skulle springe fra skibet ned på en isflage, mens skibet var i fart. Man havde lejet en skonnert, som var forsynet både med sejl og motor. Der var allerede lavet nogle optagelser af skibet, hvor begge storsejlene var hejst, og af hensyn til disse billeder skulle sejlene også være hejst, når skibet sejlede langs med isflagen. Kameramændene var placeret nede på isen med deres films- og toneapparater, mens Poul Richter stod i forstavnen klar til at springe, når skibet ramte isfla-

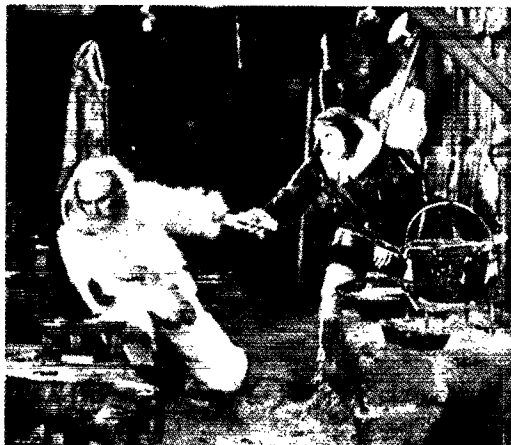
gen. Men lige i det øjeblik det skete, kom der et vindpust, der fyldte sejlene, og førte skibet væk fra isen. Mændene på isen skreg op, og skuespilleren blev trukket tilbage i sidste øjeblik. Der blev gjort flere forgæves forsøg. Endelig ramte skibet isen sådan, at Richter kunne springe. Han sprang, snublede og slog sig slemt. Optagelserne var blevet afbrudt, men han kunne umuligt gøre springet om. Der blev derfor lavet nogle nye optagelser, hvor skibet blev lagt med stævnen op mod isen. Richter kravlede udenbords, idet han holdt fast med hænderne og sprællede med benene. De billeder, der blev taget, blev så senere klippet sammen med de andre billeder, så tilskuerne fik indtryk af et vellykket spring.

Selve opholdet i Grønland kom kun til at vare i 16 dage, mens hele turen ialt tog 48 dage. »En silende, graa, ægte københavnsk Regnvejtsmorgen, kom det lille energiske Selskab tilbage med de ønskede billeder i deres Apparater,« skrev »Vore Damer« i en større reportage med fotografier fra modtagelsen af skuespillerne, som fortalte løs om deres oplevelser og atter fik favnen fuld af blomster.

De fortalte bl.a. om en lille episode, hvor grønlænderne havde moret sig over en af skuespillernes ufrivillige komiske præstationer. I en af de første scener skulle Mona Mårtensen sige noget på grønlandsk, og da denne scene blev indspillet, var der nogle grønlandske kvinder til stede. Aud Egede-Nissen opdagede pludselig, at de var blevet kobberøde i ansigterne, og at tårerne løb ned ad kinderne på dem, og hun spurgte



Sulurak var haard og bensynsløs.



»Hvide Mand maa spise«, bad Ekaluk.



»Jeg elsker dig, Ekaluk«.

helt forskrækket Helge Bangsted, om de græd, eller hvad der var i vejen med dem. Det blev så opklaret, at de havde fået strenge påbud om at være stille, menis filmsoptagelserne var igang, og derfor var de lige ved at kvæles, da de hørte skuespillerinden prøve at snakke grønlandsk.

De hjemvendte berettede også et par historier, som skulle illustrere grønlændernes forhold til penge. Der var blevet optaget en scene, hvor Poul Richter kom ud af et lille grønlandsk tørvehus, og han må uheldigvis have prøvet at rette sig op inde i huset, for næste dag mødte ejeren op og forlangte erstatning, fordi han og hans kone havde været nødt til at stå hele natten og reparere det hul i taget, som den høje skuespiller havde lavet, da han rettede sig op. Manden forlangte 10 kroner i erstatning, men da Helge Bangsted sagde, at han ville tænke over det næste dag, skal manden have svaret: »Nej, naar du vil tænke over det til i Morgen, saa er det nok, fordi du synes, at 5 kroner kunde være nok, og saa vil jeg gerne nøjes med det!«

Aud Egede-Nissen havde stået for madlavningen med tre grønlandske kvinder til hjælp, og hun kunne fortælle »Vore Damer«, at »Ekspeditionens Hovedernæring bestod væsentligst af Hvalkød, der smager fortræffeligt, naar det er rigtigt tilberedt, Allikeæg og -bryst, Laksørred, Hellefisk, og saa for Resten dansk Konserves, som man havde bragt med hjemmefra.«

Det er formentlig journalisten, der har sammenblandet alk og allike, og vedkommende må også bære hovedansvaret for den tone, hvormed grønlænderne

omtales i reportagen, selv om det vel også er interviewpersonernes holdning, der skinner igennem.

Grønlænderne omtales konsekvent som eskimoer: »Naturligvis vakte Tonefilmsoptagelserne den voldsomste Interesse hos alle de smaa, skævvøjede Indfødte, og efterhaanden som det rygtedes, hvad det var for underlige Ting, de fremmede Hvide foretog sig, kom Eskimoerne vandrende langvejs fra med deres Børn på Ryggen for ogsaa at komme til at overvære lidt af dette vidunderlige . . . Eskimoerne var mere end lykkelige over dette Eventyr at se hvide Mennesker komme op og spille Komædie for dem, og endnu gladere var de naturligvis over den rare Ekstraskilling, som de tjente, og som med det samme omsattes i Rosiner, der er Eskimoernes fornemste Delikatesse.«

Det er en nok så afslørende etnocentrisk overlegenhedsfølelse i forholdet til et folk af anden race og anden kultur, som det danske dameblad videregav til sine læsere for 50 år siden.

Da ekspeditionen nu var vel hjemme, kunne de sidste atelieroptagelser gå i gang. De mange filmruller blev fremkaldt, og Schneevoigt foretog klipningen.

Samarbejdet mellem de forskellige parter var ikke forløbet helt gnidningsfrit. Godt en måned før filmen havde premiere, bragte »Dagens Nyheder« en længere artikel under overskriften »En pinlig og usædvanlig Films Affære«, hvor man kunne fortælle, at Mona Mårtenssen havde et større beløb tilgode hos Skandinavisk Talefilm, og at det havde været lige ved at komme til en fogedfor-

retning, men at det var lykkedes at opnå en ordning i sidste øjeblik.

Det var ikke bare de økonomiske forhold, der skilte parterne. Læserne blev også indviet i, at »hele Affæren har været af den allermest pinlige Karakter, og man maa sige, at det er noget af en Bedrift af Schneevoigt, at han under disse Arbejdsvilkaar ikke alene skal have formaaet at færdiggøre Filmen, men endogsaa at lave en god Film. I lange Perioder talte de to »fjendtlige« Grupper ikke sammen, til andre Tider var der Scener af den ubehageligste Art, og der var ideelige Kompetence-Stridigheder, skønt Schneevoigt naturligvis var den, der havde Ansvar for Filmen og efter almindelig Films-Coutume ogsaa skulde være den, der havde den højeste Myn- dighed.«

»Allerede på Vejen op deltes Ekspeditionen i to Grupper, som kom meget daarlig overens – skarpest stod fru Aud Egede-Nissen og Hr. Poul Richter på den ene Side og Mona Mårtensen og Instruktøren paa den anden Side. I Grønland forfulgtes man af nogle Uheld, daarligt Vejr faldt ind, og Instruktør Schneevoigt var meget lidt tilfreds med de Pladser, som Helge Bangsted udpegede. Alligevel gennemførtes Optagelserne, men der herskede en isnende Kulde mellem Grupperne. På Vejen ned var »Hans Egede« Skuepladsen for alvorlige Skærmydsler og under de afsluttende Optagelser i de gamle Atelierer i Valby udviklede Situationen sig til det utaalelige.«

Men filmen blev da færdig, og omsider, 9. oktober 1930, havde den norske udgave af »Eskimo« premiere i Kino-

palæet. Der var lagt op til den helt store gallaforestilling:

»Man gik i Kinopalæet i Aftes opfyldt af store Forventninger, og i det smukke Teater, som fyldtes af et usædvanligt repræsentativt Publikum, som talte baade Medlemmer af Kongehuset, adskillige udenlandske Diplomater, alt, hvad vi ejer af Navne indenfor Grønlands-Interessen og Filmsfaget, og hvor smaa Grønlænderdreng og Grønlænderpiger rakte os Programmet med Kap- tajn Lagonis kønne Prolog, var der virkelig Feststemning til Stede.«

Sådan indledte anmelderen i Dagens Nyheder dagen efter sin omtale af filmen. Men han fortsatte:

»Der skulde desværre ikke gaa længe, førend man opdagede, at Forventningerne ikke kunde holde.«

Prologen, som var skrevet af marine- kaptajn Otto Lagoni, blev fremført på film af Adam Poulsen. Digtet skildrer Grønland som det eventyrlige land, men slår ogsaa stærk på de danske nationale strenge:

»GRØNLAND«

Grønland! Dine store Vidder
elsker jeg at se.
Helt fra Kap Farvel til Polen
ligger blaanende i Solen
Du i Is og Sne.

Dannebrog, som Draaber drysset
ind i Bugter, over Bræer:
det er Baandet – Moderkysset
fra de lyse Bøgetræer.

Lagt i Isens kolde Zone
er Du Perlen i vor Krone.
Med dit Land af Bræer og Fjælde
imod Nord
har jeg Danmark helt fra Polen
ned til Flensborg Fjord.

Grønland! Dine store Vidder
elsker jeg at se,
Grønlands-Isens hvide Bjerger,
dæk't med Sne.

Og den lyse Sommernat,
hvori Midnatssolen skinner
over hvide Bræ'r og Tinder, —
det er Grønlands Æventyr.

Ingen kan dig det forklare,
Ingen ved, hvad de skal svare.

Her har manges bøjet Knæ
i den store Stilheds Øde;
imens Gud kom ham imøde
ad den maanelyse Bræ.

Så fulgte selve filmen. Efter forevisningen blev der ifølge Politikens anmelder »klappet meget, længe og udholdende«, men kritikerne var enige om, at filmen var en skuffelse. I Berlinske Tidende hed det efter en meget positiv omtale af lydteknikken i forbindelse med fremførelsen af prologen:

»Denne Optakt gav Løfter, som selve Filmen desværre ikke indfrie, skønt mange af dens grønlandske Billeder var dejlige og Toneoptagelserne overraskende gode. Hvor lød Søens Klukken mod Isfjeld og Klipper ikke naturtro, og hvor skreg de Maager over Rugepladserne. Det var Naturens egen Tale, der naaede vore Øren over Hundrede af Mile. — Naturligvis undlod de mange

ejendommelige grønlandske Scenerier heller ikke at gøre Indtryk, men al den gode ydre Iscenesættelse var alligevel ikke i stand til at skjule, at »Eskimo« som dramatisk Film betragtet er meget svag. For det første er Manuskriptet springende og ulogisk. Kaptajn Ejnar Mikkelsen burde vist i egen Interesse have skjult, at det var hans Roman, andre har bygget Filmen over.«

Og i Politiken stod der:

»En Roman, der forvandles til Film, kræver en Iscenesætter, og Hr. Schneevoigt er en udmærket Fotograf, men en ikke synderlig god Instruktør. De enkelte Scener og Optrin er alt for løst forbundne, gled ikke logisk og konsekvent over i hinanden. De ligesom ventede forgæves paa et Stikord. Og over for Skuespillerne havde Hr. Schneevoigt, som jo heller ikke selv tilhører Teatrets Verden, givet blankt op. Han kunde ikke lære Paul Richter, der var så fortræffelig som Siegfried i »Nibelungerne«, hvorledes han skulle agere som Englænder — eller Amerikaner — i Polaromgivelser, hvor der ikke er ildsprudende Drager, men vandsprudende Hvaler. Haakon Hjald som Storfangeren var kun norsk Sømand i Sælskin, og Mona Mårtensen var en, ganske vist meget indtagende Karnevalsfigur med akkurat saa megen Forliebelse, som kan opstaa en Karnevalsnat i et Kostyme, der klæder en ung Dame og af den Grund stænker Luften med nogle Draaber Erotik, som virker tilbage paa hende selv. En let erotisk Duft, der forsvinder i den graa Morgenbelysning, men ikke afgør og bestemmer Menneskeskæbner.

Men Grønland selv er Grønland, og

Hr. Schneevoigt selv er som sagt en dygtig Fotograf. Der var meget skønne Billeder, og der var baade Aandemaning, Lampeslukningsfest, Hvalfangst og grønlandske Korsange. Og Bølgerne klukkede, virkelig klukkede, mod Isen.»

Heller ikke anmelderen i »Dagens Nyheder« var imponeret af handlingen eller af skuespillerpræstationerne, selv om også han var lidt svag for den kvindelige hovedperson:

»Det er, som man ser, en ren Folkekomedie, den er paa Lærredet gengivet efter et Manuskript, paa hvilket man forbavses over at læse saa erfaren en Filmsmand som Laurids Skands Navn – ganske vist sammen med Helge Bangsteds. Over dette Manuskript kunde ikke skabes nogen Film, mindst af alt den Film, om hvilken vi troede, at det var et Epos om Grønland, som maatte kunde skabes!

Endda kunde adskilligt være reddet, om Udførelsen havde været fremragende. Det var den ikke. Poul Richter, der har spillet i en række store tyske Films, og som taler fortræffeligt Norsk, havde blankt og ikke helt uforstaaeligt givet op overfor den »Fisk«, som Hovedrollen er, og af andre Navne paa den mandlige Side er egentlig kun Haakon Hjelde at nævne som Fangeren Marjak, en Skikkelse, som ikke var gjort uden Fantasi. Smuk og indtagende var derimod Mona Mårtensen i Eskimopigens store Rolle, menneskeligt og nydeligt spillede hun, og maaske kan hun skabe Filmen en kortvarig Succes. Om Instruktoren er det uhyre svært at dømme, for Filmen har, efter Sigende, undergaaet adskillige Forvandlinger, men adskillige Steder mærkede man

Schneevoigts sikre Blik for Billedets og Situationernes maleriske Virkning. Ogsaa han har dog savnet al Støtte i et brugbart Manuskript.

Alligevel havde Aftenen ogsaa lyse Sider. Der er i Filmen Optagelser af vidunderlig Skønhed, der er enkelte Steder, som ved en natlig Hvalfangst (en af de Ting, Schneevoigt har megen Ære af), stor og ægte Stemning, der er Hav og Isbjerge og det er altsammen smukt. Og først og fremmest glædede man sig over den høje Standard, der præger hele den tekniske Side af Sagen.»

Også i Berlingske Tidende roses George Schneevoigts indsats som fotograf, mens hans øvrige arbejde med filmen ikke vurderes særlig højt:

»Det har nu formentlig været det egentlige Formaal at vise, at Grønlands Dejlighed paa Trods af Ensomhed, Kulde og Hunger binder sin Mand. Selv rige Guldfund kan ikke faa Helten til at forlade Isvidderne og den lille Pige, som elsker den blonde Nordbo saa inderligt. Men her glipper Iscenesættelsen ganske. Maaske er det de mange morsomme grønlandske Motiver, man har været for ivrig efter at faa med til Skade for Helheden. Maaske magter Instruktør Schneevoigt ikke at bygge en psykologisk Skildring op. Muligvis er begge Dele Tilfældet. Filmen falder i hvert Fald ganske fra hinanden.

Forsøget med at lade europæiske Skuespillere spille Grønlændere var heller ikke vellykket. Mona Mårtensen var sød at se paa, men Grønlænder var hun mindst af alt. Det samme gjaldt Haakon Hjelde som Storfangeren. Ingen af dem – og det laster vi dem for Resten ikke

for – formaaede at give os et Glimt af eskimoisk Psyke, selv om deres Kamikker og Anoraker sad nok saa godt. Mon ikke det havde været klogere at lade indfødte Grønlændere spille disse Roller –?

Poul Richter havde valgt at spille Helten som en hørgul nordisk Albino. Heller ikke han formaaede at skabe en Skikkelse af de Smuler, Instruktøren rakte ham. I Scenen om Bord, hvor den lille Skibsdreng dør, fik han dog Lejlighed til at vise, hvor god en Skuespiller han kan være.

Mange af de skønne Kræfter, der var sat ind paa denne Film, er saaledes spildte, men eet viser den i ethvert Fald, at vi nu i teknisk Henseende kan tage Konkurrencen op med de bedste. Dette vil rimeligvis ikke være i stand til at redde denne Film, men det giver Muligheder for nye Fremstød. Og mon det første ikke burde ske netop i Grønland? Her er Emner nok – blot de rigtige Forfattere, Iscenesættere og Skuespillere kommer til.»

Ingen af anmelderne kom ind på det problem, at filmen i allerhøjeste grad ville misinformere tilskuerne både i Danmark og i udlandet om forholdene i dagens Grønland.

Adskillige Grønlandsfilm har siden da set dagens lys. De fleste af dem har været dokumentarfilm, men der er også optaget enkelte spillefilm. Her skal kun nævnes de to meget forskellige film: »Palos Brudfærd« og »Qivitoq«. Den første blev optaget i Angmagssalik i 1933 med Knud Rasmussen som manuskriptforfatter og ekspeditionsleder. Filmen havde premiere 5. marts 1934. Instruktøren var Friedrich Dalsheim

assisteret af Emmy Langberg. Handlingen var henlagt til tiden før kontakten med europæerne, og der medvirkede kun grønlændere. Den anden blev optaget i farver af Nordisk Film til 50 års jubilæet i 1956 i Ilulissat/Jakobs-havn og andre lokaliteter i Diskobugten og havde premiere 6. november 1956. Manuskriptet var af Leck Fischer, og instruktionen havde Erik Balling assisteret af Hannibal Fencker. Der optrådte både grønlændere og danskere i denne folkekomedie, danskerne dog kun i roller som danskere.

Litteratur:

- Helge Bangsted: Eskimo. En Kærlighedshistorie fra Grønlands Ismarker. København 1930.
- Helge Bangsted: Vi filmer blandt Eskimoer. København 1935.
- Eric [Boesgaard]: En pinlig og usædvanlig Films-Affære. Dagens Nyheder 2. September 1930.
- Eric [Boesgaard]: Premieren paa den første store danske Talefilm. Dagens Nyheder 10. oktober 1930.
- E.M.H.: »Grønlands-Ekspeditionen« hjemme igen. Vore Damer 29. Juli 1930.
- Hj.-C.: Eskimo-Filmen i Kino-Palæet. Politiken 10. Oktober 1930.
- Niels Holck: Filmen, der manglede. Berlingske Tidende 6. Juli 1970.
- K.: Talefilm-Ekspedition til Grønland. Berlingske Tidende 3. Juni 1930.
- Ejnar Mikkelsen: John Dale. En Roman fra Polhavets Kyster. København 1921.
- Nemo: »Eskimo« i Kinopalæet. Berlingske Tidende 10. Oktober 1930.
- Bjørn Rasmussen: Filmens Hvem Hvad Hvor. Bd. I. I: Danske titler og biografier. Politikens Forlag. 1968.
- Axel Petersen: Erindringer fra tonefilmens første dage. I: Svend Kragh-Jacobsen et al. red.: 50 aar i Dansk Film. A/S Nordisk Films Kompagni. København 1956.
- Programmet fra »Eskimo«s premiere. 10. Oktober 1930.

* Filmen eksisterer endnu. Det danske Filmmuseum har en negativ kopi, så forhåbentlig bliver der mulighed for at se den engang.